

4. BOYUT Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi 4. BOYUT Journal of Media and Cultural Studies

Kitap Değerlendirmesi | Book Review

📖 Açık Erişim | Open Access

Sosyolojik Teori ve Dijital Toplum: Toplumsal Eylem ve Etkileşimlerin İzini Dijital Dolayımında Yeniden Sürmek

Sociological Theory and Digital Society: Rethinking Social Action and Interaction through Digital Mediation

Mehmet Carlık¹

¹ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Artova MYO/Çağrı Merkezi Hizmetleri Programı, Tokat, Türkiye

Ori Schwarz. Dijital Toplumun Sosyolojik Teorisi: Bizi Birbirimize Bağlayan Kodlar. Kitabın Özgün Adı: Sociological Theory for Digital Society: The Codes that Bind Us Together (2025). Türkçe Çev: Hurinaz Sarı, Birinci Basım, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, ISBN: 978-605-314-755-8 / ss.272

Anahtar Kelimeler Dijital Toplum • Etkileşimcilik • Ağlar • Sosyal Sermaye • Algoritmanın İktidarı

Keywords Digital Society • Interactionism • Networks • Social Capital • The Power of Algorithms

Giriş

Ori Schwarz, 2013 yılında, Fulbright doktora sonrası bursu ile Harvard Üniversitesi'nde araştırmacı olarak yer alması, 2017'de İngiliz Sosyoloji Derneği ve Sage Publications tarafından verilen SAGE Yenilikçilik ve Mükemmellik Ödülü'ne layık görülmüştür. 2019 yılından beri Bar-Ilan Üniversitesi Kültürel Sosyoloji Merkezi'nin baş direktörü ve Sosyoloji bölümü doktora komitesi başkanıdır. 2022 yılından beri "Dijital Kültür Yüksek Lisans Programı" direktörüdür. Özgünlük sosyolojisi üzerine yaptığı çalışmalar, özgünlük idealinin toplumsal değer ve tanınma üzerindeki mücadeleleri nasıl yeniden örgütlediğini; özgünlük olarak atfedilme süreçlerindeki eşitsizlikleri; etnisite, sınıf, siyaset ve kültür arasındaki yakınlıkların söylemsel olarak nasıl inşa edildiğini incelemektedir. Kültürel değer ve değerlendirme sosyolojisi alanındaki diğer çalışmalarında Profesör Ori Schwarz, kültürel değerlendirme repertuarlarındaki dönüşümleri (ve bunların sınıflandırma mücadeleleri üzerindeki etkilerini); etik ile estetik yargı arasındaki ilişkiyi ve kültürel tüketim ile karar verme süreçlerinde tat alma, seçim ve değerlendirme gibi kültürel tekniklerin rolünü incelemiştir. Kimlikler üzerine yaptığı çalışmalarda ise, gündelik yaşamda kimliğin icrasını ele almaktadır. Özellikle toplumsal kimliklerin ve hiyerarşilerin inşasında gerçeklik ve tahayyül arasındaki farklılıkların rolüne odaklanmaktadır (<https://sociology.biu.ac.il/en/node/1557>).

Atıf | Citation: Carlık, M. (2026). Sosyolojik teori ve dijital toplum: Toplumsal eylem ve etkileşimlerin izini dijital dolayımında yeniden sürmek. 4. BOYUT Medya ve Kültürel Çalışmalar Dergisi–4. BOYUT Journal of Media and Cultural Studies, (28), 119-129. <https://doi.org/10.26650/4boyut.2026.1937814>

 This work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

 2026. Carlık, M.

 Sorumlu Yazar | Corresponding author: Mehmet Carlık mehmet.carlik@gop.edu.tr

Sosyoloji teorisi, “belirli ampirik fenomenler için, sosyologlara kavramsal araçlar, düşünce kategorileri ve hatta toplumsal gerçekliği ortaya koyup anlamlandırmaya başlayabileceğimiz önermeleri sağlamaktadır” (Schwarz, 2025, s.8). Bu önermelerle birlikte sosyoloji teorisinin temel aldığı sorular soyut ve kökten sorulardır ve (ontoloji soruları, analiz birimlerin seçimi, zamansallık, toplumsal, eylem ve saikleri, iktidar, nedensellik ve toplumsal değişim, yapı ve fail, bilgi ve epistemoloji) bu sorular, zaman aşımına uğradığı düşünülür. Sosyoloji teorilerinin her biri, toplumsal eylemi neyin ve nasıl harekete geçirdiği, biçimlendirdiği konusunda insan eylemlerini birbirine bağlayan büyük etkenin neler olduğu konusunu açıklayan varsayımlarda bulunur. Bu varsayımlar sosyologlara göre, soyut ve zamansız değildir. Sosyolojik teori, her dönem için kendi zamanının toplumsal gerçekleri ile ilgilenir ve bulunduğu zamanın bir ürünü olarak ortaya çıkar. Bu temel düşüncelerinden hareketle, sosyoloji toplumsal ve toplumsal devinimle birlikte dönüşmekte, sosyolojik teorinin meşgul olduğu sorunlar ve getirdiği çözümler toplumsal fenomenler olarak anılmaktadır. Tüm bunlar, teoriyle incelenmesi gereken toplumun ürünleridir. Dijital teknolojiler, sosyoloji teorilerinin bilindik tanımlarını, pratiklerini, toplumsal çevre ve toplumsal ilişkilerde yer alan yapılarını ve dinamiklerini yeniden şekillendirmektedir. Bununla birlikte, dijital teknolojiler ortaya çıktığı zamandan beri, ampirik sosyolojik araştırma için yeni bir toplumsal fenomen sunmaz. Dijital teknolojiler, belli başlı temel varsayımlar olan “toplumsal etkileşim” ve “toplumsal ağ” gibi sosyolojik teorinin temel kavramlarına farklı zaman ve koşullarda anlamak için geliştirilmiştir. Bu kitap, “dijitalleşmenin, sosyolojik teorinin temel kavramlarına getirdiği asli teorik meydan okumalardan bazılarını inceleyecek sosyolojik teorinin yararlı ve geçerli kalması için revize edilip uyarlanacağı yöntemlere işaret etmektedir. Kitap, değişen sosyoteknik gerçekliklere uyarlamak ve dijital teknolojilerle ilişkilendirilen toplumsal dönüşümleri açıklamalarını kolaylaştırmak için dijital toplumlardaki karşılıklı dönüşen etkileşim, iktidar, sosyal sermaye, toplumsal ağlar ve emek gibi temel teorik kavramları yeniden değerlendirmeyi öneriyor” (Schwarz, 2025,s.8-9).

Schwarz’ın araştırması, dijitalleşmenin toplumsal, toplumsal yapı, toplumsal ilişkiler ve toplumsal etkileşim sürecini, sosyolojinin bir araştırma objesi olarak bizi yeniden düşünmeye sevk etmektedir. Kitap, sosyolojinin bir dizi temel teorik varsayımdan ibaret olmadığını, birbiriyle rekabet halinde olan birçok eğilimin bulunduğu bahsetmektedir. Kitap sembolik etkileşim, Marksizm ve Bourdieucu teoriye içinde barındıran farklı teorik çerçevelere ilişkin revizyonlar önermektedir (Schwarz, 2025, s.9-10). Kitap temel olarak, sosyolojinin öne çıkan kavramlarını, dijitalleşmenin getirdiği toplumsal süreç içerisinde değiştiğini dile getirmektedir. Bu anlamda, kitap yeni bir “dijital toplum sosyolojisi” kurmak yerine etkileşimcilik, ağ teorisi, sosyal sermaye, iktidar analizleri sosyolojik teorilerini, dijital dünya içinde yeniden organize etmeyi önermektedir.

Kitap yedi bölüm içinde genel olarak, dijitalleşmenin sosyolojik teoriyi nasıl dönüştürdüğünü ele almaktadır. Sembolik etkileşimcilik, sosyal ağlar, sosyal sermaye, emek ilişkisi kavramlarını yeniden tartışarak, dijitalleşmeyle birlikte etkileşimlerin veri objelerine dönüşmesi ve algoritmik iktidar bağlamındaki sonuçlarını analiz etmektedir. Son bölümde, dijital toplumun gelecekteki sosyolojik teoriye yön veren temel dinamikler ortaya konulmaktadır (Schwarz, 2025, s.12-15).

Öznenin Kayboluşu: Bir Nesne Olarak Etkileşim

Kitabın ikinci kısmında Schwarz, sembolik etkileşimciliğin geleneksel yapısından farklı olarak dijital çağın içinde oluşan sembolik etkileşimciliğin kendine özgü durumları olduğundan bahseder (Schwarz, 2025, s.17). Öncelikle toplumu sembolik etkileşimcilerin tanımladığı şekliyle ele alır: Toplum, birbiriyle etkileşim halinde olan bireylerin oluşturduğu üyeler olarak tanımlanır (Blumer, 1986, s.7). Schwarz toplumu, toplumsal

sistem içinde sınıf farklılıkları ve soyut yapısal durumları¹ belirli zaman ve mekân içinde belli bireyler tarafından icra edilen durumlar olarak değerlendirir (Schwarz, 2025, s.17). Etkileşimciler, insanların birbirlerinin eylemine tepki gösteren insanları, toplumsal yaşamın temel yapı taşı olarak değerlendirir. Schwarz'a göre, dijitalleşme etkileşimci insan faaliyetini değiştirmektedir ve bu durumu üç nedenle açıklamaktadır: Birincisi, etkileşim artan bir şekilde dolayimli bir hal alır. Bütün katılımcıların zaman ve mekânı paylaştıkları yüz yüze gerçeklik artık kural değildir. İkincisi, bundan dolayı, toplumsal gerçeklik artık durumların çizgisel dizilişi olarak şekillenmez: Görünen o ki durumları nitelemek ve sınırlarını ayırmak giderek güçleşmektedir; zira etkileşimler zaman ve mekân içerisinde saatler, günler ya da yıllar sonra daima eski halini alabilen parçalara ayrılırken, katılımcıların sayısı ve kimliği değişkendir ve çoğunlukla gerçek zamanda ya da geriye dönük gözlenemezler. Son olarak ve de hepsinden önemlisi dijital dolayimli etkileşimler kendi kendini belgelerler, bunun sonucu olarak yazılı veri objelerinin üretimine dönüşürler. Bu dönüşüm, veri objelerinden doğan etkileşim üzerinden değer dinamiklerini değiştirir. Bu süreci, "etkileşim-obje ikiliği" olarak adlandırır (Schwarz, 2025, s.18-19).

Sembolik etkileşim içinde bireyler, birlikte hareket etmeli ve bu hareketten kaynaklı eylemlerini etkileşim halinde yorumlamalıdır (Schwarz, 2025, s.19-20). Goffman, etkileşimi, insanların bir arada bulunduğu ortama yeni birisinin dahil olması üzerinden açıklar. Ortamdaki bireyler², yeni gelen kişi hakkında bilgi edinmeye çalışır; onu daha önce tanımasalar bile geçmiş deneyimlerine dayanarak bazı çıkarımlarda bulunurlar. Bununla birlikte, henüz test edilmemiş klişeleri bu kişi üzerinde deneme eğilimi gösterebilirler. Bu süreçte, geçmiş deneyimlerinden hareketle belirli toplumsal bağlamlarda hangi tür insanların bulunabileceğine dair varsayımlarda devreye girer. Yeni gelen kişi kendini tanıtır, kimliğine ilişkin çeşitli göstergeler sunar ve ortamda bulunan kişiler bu bilgilerden faydalanır. Böylece etkileşim başlar ve sürdürülmesi belirli davranış kalıplarını gerektirir. Öte yandan, kişi hakkında yeterli "doğrudan deneyim" henüz oluşmamış olabilir. Bu durumda, bireyin sergilediği dışavurumsal davranışlar dolaylı biçimde yorumlanır. Kişinin kendini ifade edişi, verdiği izlenim ve yaydığı izlenim arasındaki ilişki üzerinden anlam kazanır. Verdiği izlenim, hem kişinin hem de karışındakilerin sözlere yüklediği anlamlarla şekillenirken, yaydığı izlenim, bireyin eylem ve pratikleri üzerinden değerlendirilir. Bu çerçevede kişi, davranışları aracılığıyla kendisi hakkında bilgi sunar. Ancak bu bilgi beklenenin dışına çıkabilir, hatta kişi rol yapma ya da yanıltma yoluna başvurabilir (Goffman, 2009, s.15-17). En sonunda birey, sürekli olarak gözlemlendiği duygusunu taşır; bu durum toplumsal olanın birlikte varoluş temelinde kurulduğunu gösterir (Schwarz, 2025, s.20).

Schwarz, Goffman'dan yola çıkarak gündelik hayat etkileşimini "birlikte-varoluş" süreciyle, dijitalleşme içinde ele alır. Dijital teknolojiler, dijital dolayimli etkileşimi sağlamaktadır. Yüz yüze etkileşimden farklı olarak, kişilerin birlikte varolabileceği eşzamanlı etkileşim süreci oluşmaktadır (Schwarz, 2025, s.20). Bununla birlikte sembolik etkileşimcilerden farklı iki strateji izlenmesi gerektiğini dile getirir: birincisi, tipolojik, dijital teknolojilerin kendi içinde oluşturduğu özgün yeni durumlar olarak tanımlar. İkincisi, dijital ortamlarda bulunan aktörler, kendi uzmanlık alanları, ilgi alanları vs. gibi durumlarda diğer enformasyon kaynaklarına göre daha çok etkileşim halinde olduğunu dile getirir (Schwarz, 2025, s.21). İkinci kısmı, Simmel'in mikro sosyolojisinde yer alan grup genişlemesi ve sosyal bağların dönüşümü ile açıklar. Örneğin aristokrat sınıfın birbirine duyduğu sempati; bir dayanışma duygusu, kişisel çekim ve itmede belirleyici rol oynar. Başlangıçta birbirinden bağımsız olan gruplar, kendi aralarında ilerleyen ilişkilerden kaynaklı birbirine çekim duyar ve bu çekim grup dinamiğinde uzmanlaşma, stabilize olma, diğer gruplardan ayrılan

¹Giddens bu ifadeyi yapılaşma teorisi çerçevesinde açıklamıştır: "Toplum, bireyin eseri olmasının yanı sıra, daha büyük kurumları yeniden üreten, insanların çeşitli uygulamaları ve süregiden faaliyet dizileri olarak düşünmeliyiz" (Giddens, 2001:60).

²Burada ortamda bulunan kişiler gözlemci olarak da adlandırılmaktadır (Goffman, 2009:15).

yönleriyle (Simmel, 1971, s.252-253) özelleşmiş etkileşim ve amaçlı ortak ilgiye yol açar. Bu süreci dijital teknolojiler cisimleştirmektedir (Schwarz, 2025, s.21).

Dijital teknolojiler etkileşimleri sentetik durumlar haline getirir. Schwarz, dijital teknolojilerin etkileşimleri sentetik boyuta taşıma durumunu geleneksel etkileşim durumları için de sorgular. “Birlikte-varoluş” kavramından yola çıkarak, teknolojilerin (Telgraf ve posta örneğini vererek) gerçekliğin indirgenmiş versiyonları olduğuna işaret eder. Etkileşimin, “karşılaşma”, “odaklı iletişim”, “tepki alanı”, “algısal çeşitliliği” içinde barındırdığını, kişilerin fiziksel olarak aynı mekânda bulunmasının önemi olmadığını söyler. Duygu ve davranış senkronizasyon halinde sembolik etkileşim için ön koşuldur. Kişiler senkronizasyonu algıladıklarında birlikte varoluşu geleneksel etkileşim sürecinde de gerçekleştirmiş olurlar (Schwarz, 2025, s.21). Dijital dolayimli etkileşim, birlikte-varoluşu içinde barındırmakla birlikte dikkat unsurunu azaltmaktadır. Aynı şekilde fiziksel ortamda aynı anda aynı ortamda veya aynı odada bulunan kişilerin etkileşiminde de dikkat mükemmel olmayabilir. Ancak arada fark vardır. Dijital dolayimli etkileşim, eşzamanlılığı gerektirmez. Ayrıca, dijital teknolojilerde çok fazla enformasyona maruz olan kişiler, doğrudan birbiriyle muhatap olamazlar (Schwarz, 2025, s.24).

Schwarz, toplumsal hayatın inşa edildiği “durum/durumlar” ifadesini de ele almaktadır ve bunu dijital çağın toplumsal durumunun algısına uyarlamaktadır. Enformasyon ve iletişim teknolojilerin zaman-mekân-uzam arasındaki keskin ayrımı bulandırdığından bahseder. Dijital etkileşimler, eyleme anlam atfeden bağlamsallaştırmayı değişikliğe uğratır. Burada söz konusu olan, insan eylemlerinin anlam ve yorumlama durumunun dijital ortaklaşa ortamı bir arada kullanan bir grup insanın kavrayışındaki değişikliğidir. Gündelik hayatta, birbirlerinin eylemlerini yorumlamaya çalışan insanlar, bu eylemleri bağlam içinde değerlendirmeye çalışır. Durumun sınırlarını zaman ve mekân bağlamında değişikliğe uğratan dijital ortamlarda ise insanlar, belli bir bağlamdan kopuk öngörülemez izleyicilere dönüşürler (Schwarz, 2025, s.26-27).

Schwarz, dijital dolayimli iletişimin toplumsal ilişkileri yeniden organize ettiğini ifade etmektedir. Bu süreç, anlık mesajlaşma uygulamaları, algoritma, kişilerin hangi davranışları sergilediğini izlenebildiği arayüz tasarımları, gizlilik ayarları gibi sistemlerle belirlenmektedir (Schwarz, 2025, s.28).

Ağların Maddileşmesi

Schwarz, kitabın üçüncü kısmında, dijitalleşme süreciyle ağın değişen ve dönüşen yapısını anlatmaktadır. Schwarz, Ağ kavramını toplumu tasarlamaya yönelik sosyolojik metafor olmaktan çıktığını, toplumun maddi altyapısının kurucu bir unsuru haline geldiğini dile getirmektedir. Dijitalleşme süreci içinde somut veri nesneleri üzerinden toplumsal yaşamı dönüştüren, yeniden organize eden ve yeniden biçimlendiren maddi temsillere evrildiğini ileri sürmektedir (Schwarz, 2025, s.68). Toplumsal ağlar, bireyin iç dünyası ve eylemleri arasındaki ilişkiyi bağlayan mekanizmaları anlamaya çalışmaktadır. Schwarz, sosyologların, toplumsalın toplumsal olmayan dünyayla nasıl ilişkili olduğunu yanıtlamaya yönelik soruları dijital ağlar için değişmiş olabileceğini söyler (Schwarz, 2025, s.68). İddia ettiği bu durum, sosyal ağ sitelerinin, toplumsal ağlardan farklı olarak kendilerini meydana getirdiğidir. Ağların maddileşmesi, ağların toplumsal rolünü bir hayli değiştirdiğini söylemektedir. Bilgi iletişim teknolojileri, yeni birliktelik biçimleri oluşturmuştur. İnsanlar bilgi iletişim teknolojileri sayesinde, dijital ağlar etrafında gruplar halinde bir araya gelerek, bir arada olan insan davranışları sergilemektedirler. Dijital ağlar, veri ve bilgi yani insan olmayan bileşimlerle, insan yaşam birlikteliğini kültürel ve maddi düzenlenmelerle “insanları, insan olmayan bağlantısal birlikteliklerin oluşumuna dahil ederek” yeniden şekillendirir (Schwarz, 2025, s.70-71).

Ağ, toplumsal etkileşim ilişkilerinin temsildir. Toplumsal ilişkiler, çeşitli ağlar içinde farklı zaman dilimlerinde duygusal ilişki, etkileşim ilişkileri ve bilişsel ilişkileri temsil edebilir. Ağ, dünya üzerinde olup biten toplumsal ilişkilerde inşa edilen bir süreçtir. Doğal hayatta bir veri olarak bulunmaz ve değişkendir.

Ağ, sadece toplumsal hayatın bir metaforu değildir. Tarihsel olarak süregelen toplum içinde şekillenen ve o “toplumun özgün yapılarının biçimlerinin metaforu” olarak da değerlendirilmektedir. Schwarz, Manuel Castells’in işaret ettiği (Castells, 2013, s. 621) tarihsel olarak gelişen toplumların ağlar etrafında örgütlendiğini söylemektedir. Ağ, dijitalleşme ile ilişkilendirildiğinde makro ve mikro kullanımlar, yapısal dönüşümlere uğrar. Bu yapısal dönüşümler, toplumsal düzenin dijital ağlar olarak kendiliğinden düzenlenmesini sağlar (Schwarz, 2025, s.76).

Sosyal Sermayeyi Yeniden Düşünmek

Schwarz, kitabın dördüncü kısmında, bireyler arasındaki eşitsizlik ilişkilerini oluşturan mekanizmaların izini, sosyoloji disiplini çerçevesinde değerlendirmektedir. Bunun için temel metafor olarak Pierre Bourdieu’nun “sosyal sermaye” kavramına işaret etmektedir (Schwarz, 2025, s.115). Sosyal sermaye, bireylerin toplumsal etkileşim çerçevesinde bir araya geldikleri bağlara erişimlerinin sınıfsal farklılıklardan kaynaklanan bir katmanlaşmaya sebep olduğunu ifade eder (Schwarz, 2025, s.116). Katmanlaşma, toplumsal sınıf ilişkileriyle tanımlanabilir. Toplumsal sınıf, bireyin bulunduğu sınıfın niteliklerini uyguladığı pratikler ve toplumun içinde gördüğü değerlerin ayırt edici özellikleriyle belirlenir. Toplumsal sınıfların varoluşunun maddi koşulları ve bu koşulların dikte ettiği koşullandırmalardan türdeş sınıflar inşa edilir. Türdeş sınıf, kendi sınıfsal yapılarında bulunan iyelik ve pratiklerin çeşitlenmesi için sınıfın eyleycilerinin siyasal, bireysel ve kolektif eylemleri ile harekete geçmeleri ya da seferber edilmeleri şeklinde belirlenir. Aynı zamanda eyleycilerin olağan pratiklerinde görüş ayrılığına düşme ve uzlaşma ihtimallerinin en fazla olduğu ayırt edici iyelikler içinde nesnelleştirilmiş ve bedene işlemiş “nesnel bölünme ilkesini” kavrayan bireylerin etkileşimi içinde hayat bulur (Bourdieu, 2017, s.164-165). Schwarz, toplumsal bağların dijital sosyal medya tarafından Bourdieu’cu sosyal sermayeyi dönüşüme uğrattığını ileri sürmektedir. “Dijital sosyal medya, sosyal sermayenin birikim tarzını, işleyişini, el koyma ve denetimini, niteliklerini ve görece önemini sermayenin diğer biçimlerine kıyasla dönüştürmüştür. Basitçe söylemek gerekirse, sosyal sermayenin kendisini dönüştürmüştür” (Schwarz, 2025, s.116).

Bağlar, toplumsal anlamda insanların bilgi edinebilmelerini, toplumsal ilişkileri sürdürebilmelerini, güven ilişkileri oluşturmalarını, yaratıcı olmalarını, toplum içinde birçok konuda fırsat bulabilmelerini sağlamaktadır. (Schwarz, 2025, s.116-117). Bağlar, insanları birbirine bağlama sürecinde Bourdieu’nun ifade ettiği eşit derecede ilişkiler ağının oluşamayacağından kaynaklı katmanlaştırıcı etkisi bulunduğunu dile getirir (Bourdieu, 2017, s.164). Schwarz, sosyal sermayenin katmanlaştırıcı etkisinin grup üyelerinin başka grup üyelerinin arasında maddi ve sembolik kaynaklı karşılıklı taahhütler olarak belirtirken, bireylerin grup dışında oluşan faydalı (profesyonel etkileşim, evlilik gibi) ilişkilerinden de bahseder. Sosyal sermaye, kişilerarası ve duygusal ilişkilere de yatırım gerektirir. Bu açıdan sosyal sermaye, karşılığı olan toplumsal ilişkilere yatırım süreci oluşmasını da sağlamaktadır (Schwarz, 2025, s.118-119). Yatırım fikri, sosyal sermayenin ekonomik ya da kültürel sermayeye dönüştürülmesi ile ilintilidir. Bu dönüşüm, eşitsizlik üretir.

Sosyal sermayeyi tanımlayan üçüncü okul “Sistem Ağ Teorisi”dir. Sistem ağ teorisi, sosyal sermayeyi bir kavram ve teori olarak ele almaktadır. Bir kavram olarak, bir toplumda belirli türdeki kaynaklara yapılan yatırımı temsil etmektedir. Bir teori olarak, sermayenin bir kazanç sağlamak için üretim ile ilişkilendirilmesinden bahsetmektedir. Sosyal sermaye, bireyin sosyal ağlarının ilişkisindeki kaynaklar olarak tanımlanır. Bu kaynaklara, ağlardaki bağlar ile erişilir. Sosyal ilişkiler, sosyal ağlar aracılığıyla bir aktör diğer aktörlerin kaynaklarını (örneğin servetlerini, güçlerini, itibarlarını) ödünç alabilir. Bu sosyal kaynaklar daha sonra aktör için bir getiri sağlayabilir (Lin, 2005, s.3-4). Schwarz, Sistem Ağ Teorisi kuramcılarının sosyal sermayeyi iki şekilde tanımladıklarını dile getirir. Birincisi, dayanışma ve güven sağlayan, grup üyelerinin imkanlarını kullanmayı ve diğer grup üyelerinin de imkanlarına erişim sağlayan güçlü bağlardır. İkincisi, sosyal sermayeyi farklı açılardan güçlendirmek için yeni bilgiye erişim için kullanılan zayıf bağlar olarak be-

lirtir (Schwarz, 2025, s.120-121). Bu süreç hem bireysel hem de grup düzeyinde ele alınmaktadır. Temel olarak, sosyal sermaye diğerlerinin kaynaklarına, bağlantılar, grup üyelikleri yoluyla erişim imkânı çerçevesinde değerlendirilir.

Schwarz, dijital toplumları sosyal sermaye ile ilişkilendirme sürecini yeniden ele alır. Öncelikle, iktidar ve eşitsizlik kavramları üzerinden değerlendirir. İnternet kullanımı, küresel bağlar yoluyla iktidarı tek elde toplanmasını sağlayan bir bağ süreci oluşturur. Burada söz konusu olan, çevrimiçi sosyal sermaye biçiminin iktidarın tek elde toplanmasına yol açmasıdır (Schwarz, 2025, s.122). Dijitalleşme, iletişim teknolojileri ile birlikte iletişim kurabilme süreçlerini değiştirmektedir. Bağ kurma ya da toplumsal bağlar, maddi bir obje olarak nesneleşmektedir. SAH (Sosyal Ağ Hesapları), bireylerin benmerkezci düşüncelerinin, bilgilerinin iletilmesi adına takip ve arkadaşlıkla örülü dijital ağlarını oluşturur. Ağın maddileşmesi, sosyal sermayenin sürdürülmesini mümkün kılan bir mekanizma işlevi görür. Böylelikle, bireyin yer aldığı dijital toplum, doğal toplumdaki ağlar gibi doğal ilişki ağının çözülmeden korunmasını sağlar (Schwarz, 2025, s.123-124).

Ağın maddileşmesi, nesneleştirilmiş dijital bağlar oluşturur. Dijitalleşme, “sosyal sermaye yoluyla erişilebilir kılınan kaynakların türünü de dönüştürmektedir” (Schwarz, 2025, s.125). Dijital platformlarda bireyler, içerik üreticisi statüsüne bürünür. Bireyler, çevrimiçi içerik üretimini bağlar yoluyla organize eder ve bu organizasyon az sayıdaki kaynakla gerçekleşir. Az sayıda kaynak, arama motorları ve SAH’lar gibi dijital etkileşim araçları ile paylaşılır (Schwarz, 2025, s.125).

Schwarz, dijitalleşme sürecinin, sosyal sermaye ilişkilendirilmesine katkıda bulunan bireyler ve sosyal sermayeyi iktidar olarak elinde tutan sahiplerin arasındaki ilişkiyi de nitel içerik haline getirdiğini söyler (Schwarz, 2025, s.127). Bununla birlikte dijitalleşme, sosyal sermayeyi “bir nesne ve nesneleştirilmiş bir form olarak” değerlendirdiğini dile getirir (Schwarz, 2025, s.127). Nesneleştirilmiş sosyal sermaye, örtük bağlarla ilişkilendirilir. Örtük bağlar, maddi bir süreç olarak sosyal sermayenin somut olarak ortaya koyulmuş belirlileridir. Bu anlamda sosyal sermaye, dışsal denetime dayalı hale gelir (Schwarz, 2025, s.127).

SAH’lar, sosyal sermaye ilişkilerini dijital sosyal sermaye olarak sürekli ve düzenli hale getirir. Schwarz, dijital sosyal sermayenin, “yeni bir üst-sermaye biçimine” dönüştüğünü, dijital sosyal sermayeyi kontrol edenlerin devlet iktidarı gibi düzenleyici bir güce sahip olduğunu ifade eder (Schwarz, 2025, s.129). Dijital sosyal sermayeyi yönetenler, ticari, kültürel, siyasi aktörleri, SAH’lar aracılığıyla (Facebook, WhatsApp, LinkedIn, Instagram gibi), dijital sosyal sermaye birikimini, yatırım sermayesi yani ekonomik sermayeye dönüştürmektedirler. SAH’lar, beğenme, takip etme, arkadaş olma ilişkilerini teşvik eder; böylece dijital içerik üretimine yatırım yapan üst sermaye, dijital sosyal sermayeyi kontrol edebildiği mekanizmalar oluşur. Mekanizmalar, duygusal tepkilerin verilebildiği sermaye biçimi içinde, dijital olarak tescilli bağlara dönüşürler. Dönüşen tescilli bağlar, farklı alanların bir arada tutulduğu ya da organize edildiği tekelleşen dijital bağlara evrilir (Schwarz, 2025, s.129). Bağları bir araya getirmenin iki mantığı bulunmaktadır: birincisi, çok fazla birey, iletişim ve enformasyona açık hale gelir. Açık hale gelen bireyler, farklı ve birçok dijital proje ile bağ kurma olasılığı artar. Bireylerin iletişim verilerinin toplanması, dijital toplumun yönetilmesine olanak sağlar. İkincisi, bir araya getirilen bağların sayısı bir güçtür ve bu güç eyleme dökülen gerçek bir değer oluşturan bir güç göstergesi olarak kabul edilir. Bu güç göstergesi, verilerle objektiftir ve ölçülebilirdir (Schwarz, 2025, s.130). Bağların oluşturduğu güç göstergeleri, siyasi arenada kendine çokça yer bulur. Birçok siyasetçi, dijital platformlarda sahip oldukları bağlarıyla övünür (Donald Trump, 100 milyon sosyal medya takipçisi olmasıyla övünür). Dijital bağlar, aslında sahip olunan bağlardan daha fazla temsili bağlara sahip olunmasını sağlar. Çevrimiçi bağlar, yine çevrimiçi bağlar yaratır. Çevrimiçi olarak ne kadar bağlantınız var ise o kadar değerli ve popüler olunur. Bu sayede, popüler olduğunuzu düşünen herkes sizinle bağlantı kurmak istemektedir (Schwarz, 2025, s.131).

Schwarz, toplumsal ağ bağlarının aktivist alanda da varlık gösterdiğini ifade eder. SAH'lar, toplumsal hareketler için önemli bir kaynaktır. SAH'lar, toplumsal hareketler için aktivist toplanmasını ve harekete geçilmesini ve bu anlamda bilgi akışının yayılmasını sağlar. Geniş halk kitlelerini bir araya getiren SAH'lar, aktivist alanında sosyal sermayenin bir yatırım temelli sermaye sahasına dönüşümünü belirleyebilir. Aktivist hareketlerin kolektif eyleme dönüşmesi, mesajların yayılması, çevrimdışı mitingler ve çevrimiçi protestoların organize edilmesi, bağların sosyal sermayesi ile ilişkilendirilir. Aktivist hareketin geniş halk hareketine dönüşmesindeki diğer etmen takipçi sayısıdır. Çok sayıda takipçi sayısı, güçlü bağları olan kullanıcı demektir; ki güçlü bağları olan kullanıcının aktivist hareketin geniş kitlelerce izlenmesini sağlar (Schwarz, 2025, s.132-133). Aktivist hareket, piyasacı bakış açısıyla medya ilişkisine dönüşür. Çevrimiçi içerik üretim yoluyla, "gündelik siyasi duyguları (öfke, umut, mücadelelerine sempati ve hatta mizahi alay) uyandırmaya çalışır ve bunları olabildiğince istikrarsız ve kırılğan, bir çevrimiçi grup üyeliği biçimine, nesneleştirilmiş bağlara dönüştürerek söz konusu duygusal tepkileri sömürür" (Schwarz, 2025, s.134).

Schwarz, sosyal sermayenin pazarlama alanında da görülmesine değinir. Markaların dijital marka sayfaları olan "fan sayfaları", takipçilerin kişisel verilerini gözetim kapitalizminde mübadele değeri kazanmasını sağlar. Kişilerin markalarla ilgili bilgiye erişim, bedava hizmetlere erişim süreçleri gibi avantajları dijital platformlarda uygulama ekonomisine dahil edilir (Schwarz, 2025, s.135). Gözetim kapitalizmi, insan deneyimini hammadde objeler karşılığında kişisel verilerin mübadele değerine dönüştürür (Zuboff, 2021, s.24). Pazarlama alanında kişisel verilerin mübadele değeri kazanması, kullanıcıların markalarla ilgili herhangi bir bilgiye erişim, paylaşma, beğenme, içerik üretme gibi durumlarda kendini bulur. İçerik paylaşmayan ya da herhangi bir eylemde bulunmayan fanlar bile oldukça değerlidir (Schwarz, 2025, s.135).

Schwarz, dijitalleşmenin bireylerin en zayıf olarak düşündükleri bağlarını bile sosyal sermaye haline getirdiğini söyler. Dijital olarak kalıcı bir şekilde dolaşıma sokulan bağ süreklilik kazanır ve gelecekte değerli olacağı düşüncesi ile kullanılmak üzere (silenebilir olarak düşünülse bile), dijital dolaşımda rafa kaldırılır (Schwarz, 2025, s.138-139).

Sosyal sermaye dijital ortamda maddileşme boyutuna ulaşmıştır. Bu durum, bireylerin sosyal sermayeyi kullanma şekline de yansımıştır. Bireyler, dijital ortamı iş arama süreçlerine dahil etmişlerdir. Örneğin, LinkedIn, kullanıcıların kendi sosyal sermayelerini, yönetmelerini, sürdürmelerini ve harekete geçmelerini sağlamaktadır. LinkedIn bu sayede "iş ağı" oluşturulmasına katkıda bulunur. Bununla birlikte, toplumsal ağları dijital koşullarda görünür kılarak, sosyal sermaye hareketliliğini de sağlamış olur (Schwarz, 2025, s.139).

Dijital sosyal sermaye kontrol edilebilir özelliktedir. SAH'larda eylem ve etkileşime giren kullanıcıların biriktirdiği sosyal sermaye, SAH işlemcileri tarafından denetlenir ve kontrol edilir. Dijital platformlar, dijital toplumsal hayatın düzenleyicileri olarak, toplumsal eylem ve iletişimde kurallar koyar ve sosyal sermaye üzerindeki denetimlerini dayatırlar. Ağlar aracılığıyla iletilen iletiler ve paylaşılan eylemler, metafordan maddi bir nesneye dönüşür. Maddi nesneler, algoritmanın ölçülebilir yapısı ile veri bankalarında kontrol edilir, sahiplenilir ve muhafaza edilir (Schwarz, 2025, s.143).

İktidarın Yeni Formu: Algoritma İktidarı

Schwarz, kitabın beşinci kısmında, yirminci yüzyılın özgürleştirici düşünce biçimleri (liberal düşünce ve Aydınlanma), insan bilincinin beklenildiği ölçüde özerk olmadığını dile getirir. Bu anlamda, insan bilinci yirminci yüzyılda iktidar tarafından zaptedilmiş ve yine iktidar tarafından dış etkiye maruz bırakılmıştı. Yirmi birinci yüzyılda ise söz konusu durum tamamen değişmiştir. İnsan eylemleri, programcılar ve yazılımcılar tarafından sabit kurallar ve makine öğreniminin koyduğu dinamik kurallar yoluyla icra edilir hale gelmiştir. İnsan eylemleri, iktidarın yeni biçimi olarak, bilgisayar kodları ve algoritmalar tarafından idare edilir (Schwarz, 2025, s.199). Schwarz, dijital dolayımın iktidarın işleyişini ne şekilde ve nasıl değiştirdiğine işaret

eder. İnsan bilincinden bağımsız olarak algoritmik iktidar, iktidar mekanizmaların çeşitli işlevleri (kural, bilinç, meşrulaştırma, kategorizasyon) ile hareket eder. Dijital dolayım, iktidarın yönetim biçimlerini, dijital yapıya göre yeniden şekillendirir. Burada çıkan sonuç şudur: Bireylerin toplumsal eylemleri veri objelerine dönüşür, bireylerin dahil olduğu toplumsal ağların bağlantısal yaşamı organize eden veri temelli nesnelere indirgenmesi, dijital toplumun karakteristik bir özelliği olarak öne çıkmaktadır (Schwarz, 2025, s.200). Bu anlamda, dijital toplum veri objeleri sayesinde, bireylerin hayatını daha fazla bilinebilir ve yönetilebilir hale getirmektedir (Schwarz, 2025, s.200).

Çalışma Disiplini ve Her Yerdelik

Schwarz kitabın altıncı bölümünde, “iş” ve “çalışma” kavramlarını tanımlar ve dijital toplumların “iş” ve “çalışma” kavramlarını değiştirdiğini dile getirir. İş kavramını, bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için toplumsal hayatı zaman, mekân ve kültürel olarak deneyimlemeleri olarak açıklar. Çalışma kavramını ise, sermaye ve üretim ilişkileri içinde artı değer üretmek için oluşturulan bir insan faaliyeti olduğunu ifade eder. Dijital toplumlar, iş ve çalışma kavramlarını iki temel biçimde değiştirir: Çalışma, zaman ve mekân olmaksızın her yerde varlık göstermeye başlar. İkincisi, dijital teknolojiler, sermaye ve emek arasındaki ilişkiyi yeniden biçimlendirir. Schwarz, bu iki sürecin çağdaş kapitalizmde “görünmez işçilik” olarak ifade edilen ücretsiz emeğin dijital platformlarda artmasına katkıda bulunduğunu belirtir (Schwarz, 2025, s.203-206).

Schwarz, emek kavramından da bahseder. Emek kavramını, iş ve çalışma kavramlarından farklı bir deneyim olarak görülme olasılığına değinir. Feminist yaklaşımdan yola çıkarak, ev kadınlarının “ev içi emeğinin” görünmeyen emek olarak değerlendirilmesi örneğini verir. Dijitalleşme süreci, ücretli emeği üç temel yoldan etkilediğinden bahsetmektedir. Birincisi, “dijitalleşme iş görevlerini işçilerden algoritmalara kaydırarak üretkenliği artırır. İkincisi, algoritmalar emek piyasasına esneklik ve serbestleşme getirir. Üçüncüsü, yönetim görevleri algoritmalara havale edildiğinde dijitalleşme çalışmayı da etkiler” (Schwarz, 2025, s.206-210).

Schwarz, üretken iş yaşamı alanı ile üretken olmayan yaşam alanı (boş zaman) arasındaki ayrımın, dijitalleşme ile ortadan kalktığını ifade eder. Dijitalleşmenin toplumsal hayatı tamamen veri objeleri ile işlenen, kâr getiren bir eylem ve etkileşimin üretim döngüsüne dönüştürür. Burada, Google’ın gözlüğü (Gözlük Diya-gramı) üzerinden örneklendirme yoluna gider. “Google Glass’ı” takan kişiler, gözlüğün vizyonu ile hareket eden, kesintisiz enformasyon sağlayan ham madde araçlarına dönüşür. Bu dönüşüm, sürekli veri akışı sağlayan ve bu verilerin tekrar tekrar işlenme ilişkisini üreten bireylerin veri-obje etkileşimidir (Schwarz, 2025, s.211-213). Schwarz’ın bahsettiği dijitalleşme yoluyla icra edilen etkileşim-obje ikiliği süreci, eylem ve etkileşimin üretime dahil olması ve veri objelerinin değişim değeri ile bağlantılı olması yoluyla ilişkilendirilir. Bu anlamda, etkileşim-obje ikiliği, çalışma sayılan ve çalışma olarak görülmeyen her türlü faaliyeti, emek niteliğine dönüştürür. Etkileşim-obje ikiliği, dijital ortamda etkileşimde bulunan bireylerin paylaşımlarını, amaçlı-üretim objesine dönüştürür. Bu üretim, iş ve boş zaman arasındaki ayrımı ortadan kaldırır. Bu durum, kullanıcının ürettiği bedava içeriğin internetin politik ekonomisinde sermaye olarak değerlendirilmesinin yolunu açar (Schwarz, 2025, s.213-214). Böylece, kullanıcının içerik üretimi sömürülen emek kategorisine girmesinin dışında gönüllü ve herhangi bir karşılığı olmayan faaliyet olarak özgür emek niteliğinde değerlendirilir (Schwarz, 2025, s.215).

Schwarz, dijital dünyanın oyun oynamayı bir üretim faaliyetine dönüştürdüğünü söylemektedir. Video oyunu, dijitalleşme platformlarına dahil olmadan önce bir iş veya çalışma faaliyeti olarak anılmamaktaydı. Dijitalleşme, oyun oynamayı objeler aracılığıyla, üretim faaliyetine dönüştürmesiyle toplumsal ve ekonomik değer kazandırmaktadır. Google (Youtube), Amazon (Twitch) ve Facebook, başkalarının oynadığı oyunlar üzerinden önemli gelir kaynakları elde eder ancak sözü geçen şirketler, oyun oynamayı üretken bir sürece dönüştüren kullanıcıya tam olarak ürettiği içeriğin karşılığını vermez (Schwarz, 2025, s.215-216).

Schwarz, internetin politik ekonomisinin kullanıcının dikkati üzerinden maddi ağ bağlantıları oluşturduğunu söyler. Kullanıcıların ilgi alanlarına göre, algoritmik tahminler yürüten veri objeleri, “heterojen gruplar (mikro seyirciler) içerisinde algoritmik bir şekilde kümelenen kullanıcılara kişileştirilmiş ve gruplara ayrılmış reklamlar sunar” (Schwarz, 2025, s.217).

Schwarz büyük veriyi, emek ve üretim ilişkisi içinde bireyin dijital arenada sergilediği ekonomik faaliyetler olarak görmektedir. Bir kullanıcının dijital dünyada gerçekleştirdiği her deviniminin, büyük veri de bir karşılığı bulunmaktadır. Kullanıcıların her hareketi, kullanıcılar hakkında algoritmanın öngörebildiği bilgiler verir. Bu bilgiler, kişilerin arzu, istek, ilgileri hakkında yine büyük veriye bilgiler verir. Bu yeni gelişen bilgiler, büyük verinin bilgiyi sağlayan kullanıcı hakkında, öngörü geliştirme kapasitesini arttırır (Schwarz, 2025, s.217). Büyük veri, dijital dünyada ticari süreçleri geliştirir ve pazarlama ve reklamcılara büyük katkılarda bulunur. Büyük verinin tahmin etme algoritması, kullanıcı etkileşiminde öngörmeye yardımcı olur. Büyük veri, dijital dünyadaki toplumsal ağ etkileşimini, Sosyal Ağ Hesapları (SAH) sayesinde üretim ilişkisine dahil eder (Schwarz, 2025, s.218). Üretim ilişkisi, etkileşimin nesneleştirilmesi ile dijital platformlarda dolaşıma girer. Bu dolaşım, “veri tahakkümünü” mümkün kılarak tüm etkileşimlerin raporlanmasını sağlar. Raporlanan etkileşim içerikleri, şirketlerin ticari uygulamaları ile kullanıcıların içerik uygulamaları belirli izinler listesi ile bir araya getirilir (izinler, kullanıcıların onaylamak zorunda kaldığı içeriklere erişim, kameraya veya mikrofona erişim, tümünü kabul et gibi). Böylece kullanıcılar veri tahakkümü içerisinde “gündelik hayat faaliyetlerini gözetleterek üretim ilişkisine dahil olmayı kabul ederler” (Schwarz, 2025, s.219).

Dijital platformlarda bireylerin sergilediği gündelik hayat ilişkilerinin ve duygularının algoritmalar tarafından yönetilen ve veriler tarafından dosyalanan bir değeri bulunmaktadır. Schwarz bu değeri, maddileşen toplumsal ağlar içinde yabancılaşmamış ve kullanıcılar tarafından özgür olduğu düşünülen, sömürülen, duygu emeğine dönüştüğünü söyler (Schwarz, 2025, s.221).

Schwarz, dijital dünyanın üretim ilişkilerinin değer yaratan emek faaliyetleri olarak değerlendirilmeli mi ya da sınıflandırılmalı mı sorusunu sorar. Bunun için karşıt savlara değinir. Birincisi, Marksist emek değer teorisidir. Marx, işçi emeğinin zaman boyutunda sömürülmesini, artı değer, ücretli emek süresini aşan çalışma zamanlarında üretildiği bir olgu olarak ele almaktadır. Christian Fuchs, Marx’ın emek değer teorisini dijital ortamda, izleyici emek teorisi olarak ilişkilendirir. İnternet ve dijital ortamlarda kullanıcının dikkati ve eylemleri zamanla ilişkilendirilir. Kullanıcı, SAH’larda ne kadar çok zaman geçirirse, o kadar üretken hale gelir. Bu anlamda zaman üretkenlikle ilişkilendirilir. Kullanıcıların SAH’larda üretken olması ve çok fazla zaman geçirmesi, sömürülmesine kapı aralar. İkincisi, dijital dünyada emek değer teorisinin tamamen ortadan kalktığıdır. Artı değer süreci, standart emek zamanı ve üretim sürecinden dijital dünyada tamamen bağımsızlaşır. Facebook örneğinden yola çıkarak, üretilen değer ilişkisinin kullanıcı sayısına bağlı olduğunu söyler. Kullanıcı sayısındaki artışın medya içeriği üretimini, reklamları izlemenin ve izlenmenin arttıracağı, bu sayede sürekli artıştan kaynaklı Facebook’un hisse değerinin sürekli genişlemesinin finansal kârını arttırmasıyla eşdeğer hale geldiğini söyler. Üçüncüsü, “dijital değer üretiminin emek olmadığı, onun mecburi ve kontrol altında olmayıp serbest olduğu” yönündedir. SAH kullanımının gönüllü olması, kullanıcıların kullanım zamanlarını istedikleri gibi kontrol edebilse de SAH kullanımının kullanıcının gerçek bir seçimi olmadığını dile getirir. Facebook ve Google gibi dijital şirketlerin, kullanıcıyı sosyal medyadan uzak ve mahrum bırakma baskısını (insanların paylaşma yapabilme ihtiyacından mahrum kalması olarak örneklendirir) belirtir. Bununla birlikte birçok insanın SAH’ları tercih etmediğini dile getirir. İnsan faaliyetlerinin birçok aşaması veri objelerine bağlı kılınmaktadır. Burada söz konusu olan durum, insanların toplumsal dışlanmayı (Dijital toplum) ya da yalnızlaştırılma olasılığını bir seçenek olarak değerlendirme çekincesinde bırakılmasıdır (Schwarz, 2025, s.221-226). Dördüncüsü, üretken faaliyetinin dijital ortamda serbest olmadığıdır. Kullanıcıların paylaşımları, etkileşimleri ve dijital dünyada gerçekleştirdikleri paylaşım-

larının kullanıcı izni olmadan, habersiz, otomatikleştirilmiş bir süreç olarak insan faaliyetinden çekip çıkarılır (Schwarz, 2025, s. 229).

Schwarz, faaliyetin insan faaliyeti olarak “çalışma” ile yan yana gelebilmesi için, insan bilinci ve iradesinin olması gerektiğine işaret eder. İnsan iradesi ve bilinci, endüstriyel yabancılaşmış emek tarafından baskı altına alınamaz; lakin çevresel (dışsal) objelerin insan iradesi ve bilincine olan manipülasyonu, insan irade ve bilincinin yerine geçen objeler halini alır. Bu manipülasyon, dijital kapitalizmin üretim faaliyetine, insanı bilinçsiz ve iradesiz dahil eder. “İş” ve “iş-alanı”, üretim ve istihdam ilişkilerini yan yana getiren örgütlenmiş faaliyet ve sermayeye bağlı olan faaliyetlerin bir araya geldiği alanlardır. Dijital kapitalizm, görünmez işçilik teşvik eder. Emek, işin bir süreci olmaktan çıkıp, oyun, eğlence, zahmetsiz, karşılıksız çalışanları bir araya getiren işyerinden bağımsız bir hal alır (Schwarz, 2025, s.231-233).

Son Söz: Bir Teori Olarak Sosyolojik Teori ve Geleceğe Doğru

Schwarz, sosyolojik teori olarak sembolik etkileşimcilik, Marksizm ve Bourdieucu teorinin güncelliğini koruduğunu dile getirmektedir. Bizi birbirimize bağlayan kodlar, dijital dünyada Durkheim’ın tanımladığı kutsal (Durkheim, 2013, s.22) ve dünyaya ait olan davranışlardan oluşan (Durkheim, 2013: 30) kültürel olarak ortaya koyduğu kodlardan farklı, veri ve oluşturuıcı kurallar eşliğinde bilgisayarların kullandığı maddi kodlar olduğunu dile getirmektedir (Schwarz, 2025, s.236).

Schwarz, dijital toplum için klasik sosyolojik teorileri uyarlamayı amaçlamıştır. Bununla birlikte, teknolojik altyapıya dayalı toplumsal hayatın uğradığı değişimi ortaya koymuştur. Kitap, dijital toplumsal hayatın eylemlerimiz, bağlarımız, etkileşimlerimiz ile birlikte, bilgi üretiminden iktidarın icrası olarak bir veri objeleri temelli algoritmik karar alımına eşlik ettiğini; etkileşimlerin sosyallik bağlarında veri objelerini hikâyeleştirdiğini söyler. “Hikâyenin merkezinde toplumsal temsillerin maddiliği ve edimselliği vardır: Toplumsal eylemleri ve bağları temsil eden dijital veri objeleri ve sosyallik birtakım yeni yollardan şekillendirir” (Schwarz, 2025, s.237).

Schwarz etkileşim-obje ikiliği olarak bahsettiği durumdan yola çıkarak sembolik etkileşimciliğin dijital etkileşim sürecine rahatlıkla uyarlandığını dile getirir. Dijital etkileşim, etkileşimlerin zaman ve mekâna olan sınırlı durumlarını değiştirdiğini söyler. Etkileşimlerin dönüşümü, etkileşimleri gerçekleştiren aktörler için yeni olanaklar ve riskler oluşturur. Aktörler yani dijital etkileşim içinde olan bireyler, dijital teknolojilerin iktidar ilişkileri içinde belirsiz ve pasif konuma itilir. Bununla birlikte, etkileşimin geçmiş, şimdi ve gelecek zaman ilişkisi değişime uğramaktadır (Schwarz, 2025, s.237).

Schwarz, toplumsal dünyanın temsillerinin dijitalleşmeyle birlikte yeniden ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Dijital dünyada yer alan toplumsal ağlar, veri objelerine dönüşerek maddileşir ve toplumsal ilişkiler yeni bir “bağlanma” ilişkisi olarak algoritma düzenin içinde yerini alır. Algoritmalar, toplumsal ilişki seçenekleri ile aktörlere ayrı görüş ve ilişki ağları sunar: Siyasi görüş, bellek, benliğin sunumu gibi (Schwarz, 2025, s.238).

Schwarz, Bourdieucu kavramsallaştırma olan sosyal sermayenin dijitalleşme içinde yeniden teorileştirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Dijitalleşme kanallarında sosyal sermayeyi para gibi ölçülebilir bir maddileşme sürecine dahil ettiğini söyler. Maddileşme ve veri objelerinin etkisi sosyal ağlar ve sosyal sermayenin işleyiş niteliklerini de dönüştürmektedir. “Bağlantısallık sosyallik yükselişi sayesinde, sosyal sermayenin diğer sermaye biçimlerine kıyasla önemi artar; Bourdieu’nun özgün modelindeki para ve devlet iktidarına benzer bir şekilde, farklı sahaları ve yaşam alanlarını organize eden ve buralardaki eşitsizlik ve iktidar yapıları hakkında bilgi sağlayan bir üst-sermayeye dönüşür” (Schwarz, 2025, s.238).

Schwarz, dijitalleşmenin toplumsal hayatı daha kontrol edebilir hale getirdiğini dile getirmektedir. Algoritmalar, bireyleri etkileşim içinde yer alan grup üyeleri olarak tanımlamaz. Aksine, kurallarla yönetilen ve

tek tek vakalar olarak tanımlar. “Algoritmik kuralların ya da oluşturucu kuralların tasarlanması, olayların seyrine etki eden farklı bir güç, yeni bir iktidar biçimi olarak doğar” (Schwarz, 2025: 239).

Schwarz, dijitalleşme, eylem ve etkileşimin nesneleşen boyutlarıyla çalışma hayatının insan bilinci olmadan gerçekleştiğini dile getirir. Bu durum, çalışmayı bir boş zaman aktivitesinin tam karşısına alan bir zıtlık yaratır. Marx’ın “insan faaliyetinin ekonomik kâr kaynağı olarak sömürülmesi” olarak gördüğü çalışma hayatı, dijital toplumda yeniden değerlendirilmesi gerektiği, ekonomik olarak üretken kılındığını söyler. Dijital toplum, çalışma hayatını ekonomik bir nesne konumuna getirmektedir (Schwarz, 2025, s.239).

Toplumsal hayatın temsil ettiği eylem ve etkileşimleri dijital, algoritmik bir dolaşıma dahil etmektedir. Bu dolaşım, zaman ve uzamın yeni dijital biçimi olan “dolayımli sürekliliği” ile yeni bir toplumsal ontolojik eylem ve etkileşim sürecini ortaya çıkarır. Schwarz, dijital toplum için önerdiği sosyolojik teorilerin (etkileşim-obje ikiliği, dijital yansıtma, genelleştirilmiş sosyal sermaye, oluşturucu kurallar ve işsiz çalışma) kendi zamanlarının ontolojik düzlemini koruduğunu dile getirmiştir. Bununla birlikte söz konusu sosyolojik teoriler, kendi zamanının ötesinde, “genellenebilir ve aşkın” olarak temsil edilebilir (Schwarz, 2025, s.240-241).

Hakem Değerlendirmesi	Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması	Yazar çıkar çatışması bildirmemiştir.
Finansal Destek	Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer Review	Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest	The author has no conflict of interest to declare.
Grant Support	The author declared that this study has received no financial support.

Yazar Bilgileri	Mehmet Carlık
Author Details	¹ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Artova MYO/Çağrı Merkezi Hizmetleri Programı, Tokat, Türkiye 0000-0002-9668-4595 mehmet.carlik@gop.edu.tr

Kaynakça | References

- Blumer, H. (1986). *Symbolic Interactionism: Perspective and Method*. California: University of California Press.
- Bourdieu, P. (2017). *Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi*. (Çev. Fırat, D. ve Berkkurt, G.). Ankara: Heretik Yayınları.
- Castells, M. (2013). *Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür: Birinci Cilt: Ağ Toplumunun Yükselişi*. (Çev. Kılıç, E.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Castiglione, D., Deth, v., J. ve Wolleb, G. (Ed.). (2005). *Handbook on Social Capital*. Oxford: Oxford University Press.
- Department of Sociology and Anthropology. (2025, 21 Nisan). *Director, Graduate Programme in Digital Culture; Chair, Departmental P.H.D. Committee*. <https://sociology.biu.ac.il/en/node/1557>.
- Durkheim, E. (2013). *İntihar: Bir Toplum Bilim İncelemesi*. (Çev. İlkelen, Z. Z.). İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Giddens, A. ve Pierson, C. (2001). *Anthony Giddens’la Söyleşiler: Modernliği Anlamlandırmak*. (Çev. Uyrukulak, S. ve Sağlam, M.). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Goffman, E. (2024). *Günlük Yaşamda Benliğin Sunumu*. (Çev. Cezar, B.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Janowitz, M. (Ed.). (1971). *The Heritage of Sociology*. Chicago and London: The University of Chicago Press.
- Schwarz, O. (2025). *Dijital Toplumun Sosyolojik Teorisi: Bizi Birbirimize Bağlayan Kodlar*. (Çev. Sarı, H.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Simmel, G. (2015). *Bireysellik ve Kültür*. (Çev. Birkan, T.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Zuboff, S. (2021). *Gözetleme Kapitalizmi Çağı: Ürünün “Sen” Olduğu Çağda İnsanın Geleceği İçin Savaş*. (Çev. Uzunçelebi, T.). İstanbul: Okuyan Us Yayınevi.

